

RECENZJE

Premislia Christiana
tom IX
Przemyśl 2001

Ks. Marian Wolicki

Ks. Józef Król, Psychologiczne aspekty badania fenomenu religii, Uniwersytet Opolski. Katedra Psychologii religii, Druk: Drukarnia Wydawnictwa Świętego Krzyża w Opolu, Opole 1999, s. 228.

Jedną z dziedzin psychologii, która przeżywa obecnie dynamiczny rozwój, jest niewątpliwie psychologia religii. Wystarczy wspomnieć, że na gruncie polskim ukazało się w ostatnich dwóch dziesiątkach lat kilka pozycji książkowych poświęconych tej dziedzinie, że wspomnę tutaj „Psychologię religii” (Lublin 1982), pracę zbiorową pod red. Ks. Zdzisława Chlewińskiego, prezentującą dorobek z zakresu psychologii religii psychologów związanych ze środowiskiem KUL-u, książkę „Psychologia religii”(Kraków 1993), autorstwa jezuita, ks. Stanisława Kuczkowskiego, znanego badacza zjawiska religijności, szczególnie jej patologii, czy wydaną na UJ pracę pt. „Psychologia religii” (Kraków 1984) autorstwa trójki psychologów: H. Domagały, H. Grzymały- Moszczyńskiej i P. Sochy.

Prezentowana tu pozycja Ks. Prof. Józefa Króla, prodziekana Wydziału Teologii Uniwersytetu Opolskiego, jest jeszcze jedną pozycją pomnażającą dorobek psychologii religii. Autor omawianej tu książki dał się już wcześniej poznać przez swoje badania empiryczne dotyczące wpływu obrazu ojca na pojęcie Boga, jakie tworzy się w świadomości dzieci i młodzieży. Wyniki tych badań autor zawarł w dwóch swoich rozprawach: doktorskiej (Wpływ posiadanego obrazu ojca na pojęcie Boga u dzieci i młodzieży (psychologiczne badania eksperymentalne), Lublin 1978) i habilitacyjnej (Postawy rodzicielskie,

poziom samoakceptacji a pojęcie Boga. Studium psychologiczne, Lublin 1989).

Omawiana obecnie nowa książka ks. Józefa Króla ma nieco inny charakter. Jest ona głównie rozprawą teoretyczną, zgodnie ze swym podtytułem „Podstawy teoretyczno-metodologiczne”. Chodzi więc w niej o ukazanie podstaw metodologicznych i teoretycznych pod badanie zjawiska religii. Praca składa się z przedmowy, wprowadzenia i kilku rozdziałów, ukazujących kolejno najpierw historię psychologii religii, następnie rozwój religijności dzieci i młodzieży, kształtowanie się pojęcia Boga u dzieci i młodzieży w świetle badań empirycznych, rozwój moralny w świetle teorii Lawrence’a Kohlberga, system wartości a zachowanie człowieka oraz kryzys religijny w życiu człowieka, a także zakończenia. Oprócz tego praca zawiera obszerną bibliografię i streszczenie w języku angielskim. Jak widać z powyższego zestawienia tematów, Autor chce dać całościowy przegląd zagadnień, które badane są empirycznie w ramach psychologii religii.

Chociaż omawiana praca ma charakter głównie teoretyczny, to jednak Autor bardzo często odwołuje się do wyników badań empirycznych, przeprowadzanych zarówno w świecie, jak i w Polsce, w tym również i do własnych badań nad pewnymi aspektami fenomenu religijności. Specyfika podejścia do badań fenomenu religijności, jaka wynika z prezentowanej tu pracy, to silne akcentowanie kontekstu środowiskowego zjawiska religii, zwłaszcza zaś roli środowiska rodzinnego w rozwoju religijnym i moralnym. Jest to odbiciem aktualnie panującego trendu w badaniach z zakresu psychologii religii.

Praca posiada różny stopień trudności, gdy chodzi o jej odbiór przez Czytelnika. Niewątpliwie, najbardziej specjalistyczny i wymagający od Czytelnika przygotowania nie tylko psychologicznego, ale i statystycznego, jest rozdział V, w którym Autor dokonuje przeglądu badań empirycznych nad obrazem Boga zarówno autorów zagranicznych, jak i swoich własnych, zawartych we wcześniej już sygnalizowanych rozprawach doktorskiej i habilitacyjnej. Jest to zarazem rozdział najbardziej „własny”, w tym sensie, że prezentuje w przeważającej części wyniki badań empirycznych, przeprowadzonych w różnych latach przez samego Autora, podczas gdy inne rozdziały, dokonują prezentacji badań innych autorów, w odniesieniu do poszczególnych kwestii, związanych z fenomenem religijności. Tak jest zwłaszcza w rozdziale dotyczącym koncepcji L.Kohlberga, odnoszącej się do rozwoju i

wychowania moralnego. Autor omawianej tu publikacji włącza fenomen moralności do faktu religijności, uważając moralność za jeden z jej aspektów, czy elementów składowych religijności. W takiej perspektywie badawczej umieszczenie rozdziału dotyczącego moralności, jak też i następnego, dotyczącego zachowań człowieka, wydaje się uzasadnione i celowe. Nie wszyscy bowiem autorzy, piszący na temat religijności, obejmują tym pojęciem także i fenomen moralności. Należy też zaznaczyć, że dwa wspomniane ostatnio rozdziały, mają największy związek z filozofią i antropologią filozoficzną.

Dużym „novum”, jakie wnosi w dorobek psychologii religii omawiana praca, jest ukazanie szerokiej panoramy badań nad fenomenem religijności, nie tylko w krajach o bogatej tradycji pod tym względem, ale także i w innych ośrodkach, dotąd mało znanych, jak np. w krajach skandynawskich. Referowane badania dotyczą, jak to zresztą zauważa sam Autor w zakończeniu, głównie religii chrześcijańskiej. Brak jest badań uniwersalnych, dotyczących fenomenu religii w ogóle, a nie tylko określonej religii historycznej. Ale takie badania nad religią uniwersalną są dopiero postulatem na przyszłość. Na obecnym etapie rozwoju psychologii religii, nie ma jeszcze tego typu prac empirycznych.

Pewien niedosyt może odczuwać czytelnik tej pracy, gdy chodzi o prezentację metod badania fenomenu religijności. Autor zakłada bowiem znajomość różnych metod badań psychologicznych, jak też szczególnie metod badania fenomenu religijności, jak np. dyferencjał semantyczny Osgooda. Czytelnik, nie znający tych metod, może mieć pewne trudności ze zrozumieniem prezentowanych wyników badań nad religijnością.

Należy podkreślić bardzo obszerną bibliografię, obejmującą nie tylko pozycje polskojęzyczne, ale też wiele pozycji obcojęzycznych, zarówno w tradycyjnych językach światowych, jak i w językach rzadziej spotykanych na rynku naukowym, np. w językach skandynawskich.

W sumie, książka ks. Józefa Króla jest cennym przyczynkiem do badań z zakresu psychologii religii i wytycza niejako kierunki tychże badań, a także wskazuje na ich bazę metodologiczną, a zarazem na problemy, jakie jawią się w przeprowadzeniu trudnych przecież badań, dotyczących fenomenu religijności. Mam nadzieję, że po tę pracę sięgną z zaciekawieniem wszyscy studenci psychologii i psy-

chologowie, szczególnie zajmujący się dokładniej tą dziedziną psychologii.